

LA REVISTA

QUADERNS DE PUBLICACIÓ QUINZENAL

ANY V, NUM. LXXXIII - MARÇ I - MCMXIX

Número solt, 40 cèntims.

SUMARI

Epigrama de l'abandó, per JOAQUIM FOLGUERA.—Joaquim Folguera, per J. M. LÓPEZ PICÓ.—L'eixida de Mossèn Clascar, per R. RUCABADO.—Imatges per al poble, per R. RUCABADO.—Kierkegaard dins el pensament nòrdic, per JOAN ESTELRICH.—Diàlegs crítics, per J. FARRAN I MAYORAL.—Pròleg a la traducció catalana dels sonets i odes de John Keats per Marià Manent, per EUGENI D'ORS.—Poetes catalans: MERCÉ TOBELLA.—Els llibres, per J. Ll. i J. C.—Les revistes, per J. W. F.—Fòra de text: Joaquim Folguera, per JOSEP OBIOLS

ADMINISTRACIÓ: CORTS CATALANES, 613 - BAIXOS
BARCELONA

SUMARI DEL NUMERO LXXXII

Imatges per al poble, per RAMON RUCABADO. — Moralitats i pretextos, per J. M.ª LÓPEZ-PICÓ.—Kierkegaard dins el pensament nòrdic, per JOAN ESTELRICH.—Valor nacional de la Crònica del Desclot, per L. NICOLAU D'OLWER.—Poetes catalans: PERE BENAVENT. — Algunes notes sobre Louis Le Cardonnel, per MARIÀ MANENT. — Els llibres, per A. R. i V., M. F. i A. P. — Les revistes, per J. V. F.

Publicacions de "La Revista"

Administració: Corts Catalanes, 613, baixos-Barcelona

LLIBRES APAREGUTS:

- RAMON RUCABADO
Els editors i la llibertat de l'art
- JOSEP ARAGAY
La pintura catalana contemporània. La seva herència i el seu llegat
- CLEMENTINA ARDERIU
Cançons i elegies
- JOSEP M. LÓPEZ-PICÓ
L'infantament meravellós de Schahrazada
- MIQUEL POAL AREGALL
Mots plaents i desplaents
- ANTONI ROVIRA I VIRGILI
El Nacionalisme
- JOAQUIM FOLCH I TORRES
Meditacions sobre l'arquitectura
- M. MORERA I GALICIA
Venus i Adonis
- JOAN SACS
La moderna pintura francesa fins al cubisme
- ALEXANDRE PLANA i altres
L'obra d'Isidre Nonell
- MIQUEL FERRA
Cançó d'ahir
- LL. NICOLAU D'OLWER
Literatura catalana, Perspectiva general
- ENRIC JARDÍ
Les doctrines de Georges Sorel
- J. M. LÓPEZ-PICÓ
Moralitats i pretextos
- J. FARRAN Y MAYORAL
La renovació del Teatre
- E. DURAN REYNALS
Quatre Històries
- JOSEP M. DE SEGARRA
Cançons d'Abril i de Novembre
- FERRAN SOLDEVILA
Exili
- E. PRAT DE LA RIBA
Per la llengua catalana
- CARLES RIBA
Càntic dels Càntics i Llibre de Rut
- MARIA A. SALVÀ
Les Geòrgiques Cristianes
de Francis Jammes
- JOSEP LLEONART
Poesies
de Richard Dehmel
- JOSEP CARNER
Les planetes del Verdum
- ALEXANDRE PLANA
Contrabaedeker
- JOSEP M. TALLADA
Les doctrines de P. J. Proudhon
- GUERAU DE LIOST
La ciutat d'Ivorl
- JOAN ALCOVER
Poemes bíblics
- FREDERIC CLASCAR
Estudi sobre la filosofia a Catalunya en el segle XVIII

LLIBRES RECENTS

Una inserció: 5 pessetes—Tres insercions: 10 pessetes

JOAQUIM FOLGUERA

El Poema espars

Preu: 3 pessetes

JACINT M. MUSTIELES

FLAMA

Preu: 2 pessetes

JOSEP M. DE SAGARRA

Cançons d'Abril i de Novembre

Preu: 2 pessetes

FERRAN SOLDEVILA

EXILI

Preu: 2 pessetes

JOAN ARÚS

El cant dispers

Preu: 2 pessetes

J. MILLÁS-RAURELL

PRIMERS

Preu: 3 pessetes

LA REVISTA

QUADERNS DE PUBLICACIÓ QUINZENAL

ANY V — NÚM. LXXXIII — MARÇ I · 1919

EPIGRAMA DE L'ABANDÓ

*UNA ROSA DONO AL VENT;
SÓ JO MATEIX QUE S'ESBULLÀ:*

*CADA SENTIT ÉS LA FULLA
DE ROSA DISPERSA AL VENT*

JOAQUIM FOLGUERA

JOAQUIM FOLGUERA

Ni per ell que és tan vivent en aquestes pàgines, ni per tots els companys que ens sentíem millorats per la gentilesa de la seva companyia, ni per mi, que en la seva col·laboració havia conegut l'amistat sense costum i la fidelitat sense deure, no sabia dir, no podria dir, no voldria dir que és mort.

Joaquim Folguera el vencedor del seu mal, superador de les deformacions de la malaltia per l'exquisida senyoria d'aquella testa d'home que sap viure, ha volgut un moment ensenyar-nos que també sabia morir.

I amb aquella pudícia que fa dels amics una mica reservats els camarades més preparats per a totes les proves, ara vol ja que no se'n parli més d'aquest assaig seu de ben morir.

I aquí el teniu i ja ningú no el descompartirà de nosaltres aquest home fi i cast que de la castedat ens n'incorpora la força i la joia i la gosadia i aquella sobirana luciditat que és la corona de les joventuts fecundes com les nits d'estels són el repòs d'un dia de vent.

Ell un dia invocava el vent i li deia que polsés els joncs dels seus sentits.

I aquell vent era Déu mateix que ha volgut polsar el feble jonc total.

Quina sonada d'home perfet!

Cap corda trencada, amics. No desfèssim nosaltres l'harmonia que encara perdura.

J. M. LÓPEZ-PICÓ

L'EIXIDA DE MOSSEN CLASCAR

D'aquest home que, tot tranquil, se n'ha anat, fer-ne la necrologia, és com si jo, mort, hagués de fer la meva pròpia. Què interessa l'homenatge mundà pòstum a aquell que ja posseeix amb tots cinc sentits, l'eternitat inagotable! Si jo dins ell hi cabia tot, i m'hi sentia tot sencer, i dialogar amb ell, era un diàleg del Jo amb un altre Jo més extens. Ve't aquí: fa quatre números tan sols, jo en parlava, d'ell i de la seva obra. Què afegiria jo ara, si allavors ja vaig posar-hi tota l'ànima? Sí. Jo puc fer-ne una ampla semblança, un minuciós estudi personal. Ho faré altre dia i no en el lloc aquest, ja per dues voltes a sa lloança consagrat.

Ara assenyalaré tan sols la lliçó gegantina que aquest home gegantí ens ha dat en marxant. Aquest pensador apassionat, aquest gran romàntic del treball, aquest enamorat fogós del seu art, que no para, ni dorm, ni menja i que s'isola, i que no està per ningú si no és per als seus fills de la ment; que, febrós i malalt incurable i incuriós, s'aguanta pel artifici d'escriure i de corregir proves d'impremta, que es rabeja en la paternitat de llibres amb voluptat indeturable, que publica i prepara sempre dotze llibres a l'hora, i vigila altres tants editors i debat amb vint llibreters, paperers i imprentes, i que, ell tot sol, és un vivent i personal Institut bíblic i Institut bibliogràfic, de vida complicada i hiperestèsica... té, ara li diuen que—per sobre de vint obres inèdites, pendents, penjades, compromeses—s'ha de morir, i totseguida.

I res; no passa res. No se li altera el pols. No li canvia la veu. NO S'AMOHINA. Com aquell qui, las o per esplai, deixa la feina grossa per un senzill entreteniment, deixa els volums i les edicions, i es posa a preparar en poca estona el fascicle breu i curt de sa pròpia vida: quatre pàgines essencials. I com quan anava un dia a llegir a En Prat el darrer capítol traduït del Gènesi, com quan anava suara a llegir a En Puig el darrer Salm, se'n va, tot trempat i jovial, a llegir-lo al Suprem Editor, al més alt President de la Mancomunitat de tots els homes. «Es la cosa més senzilla morir-se». «Veig que em vaig morint molt bé». «Ara hi estem posats a aquesta feina, doncs, fins al cap d'avall». «Adeu-siau. Mercès de tot ço que heu fet per mi, i ara, ja no cal dir res més». Tot això, amohinant-s'hi cent vegades menys que quan maldava sobre un feix de proves d'impremta, o discutia amb editors el preu del paper de fil. Morir, ha estat per ell la feina més curta, planera, senzilla i fàcil de la seva vida.

I així passà el gual. Però aquesta mort fàcil, ens torna a la teoria de l'aparent facilitat de què parlàvem en els articles precedents. Tota una vida difícil, tota una vida cremant, tota una vida febrejant, tota una vida pantejant l'havien preparada. Ell tirava al foc tot, tot lo que no era la seva obra: anys de vida, anys de salut, son temps i sa carn a grapats, sa carn física i social. Però aquest foc era el que calia per a coure a punt, a punt del Diví Tast, la seva polpa gegantina.—R. RUCABADO.

IMATGES PER AL POBLE

III

Boix i litografia eren les imatges populars de altres temps. Havent parlat de les humils auques al boix, en l'article segon, just és que dediqui l'últim a la humilíssima petita litografia. Avui les pedres de gran mida sols estampen les grans viltats dels cartells del cinema—sempre més artístics, però, que les pel·lícules mateixes—però que maculen els carrers amb la imatge de la passió en flames. Ja no estampen les fulles de cromos—qui se'n recorda?—encís dels nostres dies d'infant, petites festes de color, fresques i vernissades, i tan mateix representatives de tot un món de cultura i d'una alçària de perfecció tècnica, de que nostres nens no poden gaudir sinó en les col·leccions paternes, previsoramen, guardades. Qui se'n recorda? dic. Ah, per al bé, són oblidats els vells cromos: oblidats de les bones mans dibuixantes, de les bones mans litografistes. Però per a les males mans dibuixantes—per a les males mans industrials i per als mals cors dels qui ho escampen, no és pasa oblidada la curiositat infantívola per les petites imatges que reparteix l'adroguer o la xacolateria. Les quals imatges són avui o bé abominables divulgacions de novel·les romàntiques, amb text al dors i epissodis de la guerra amb barbre indocumentatció, tot això rudament grafiat en vergonyosa litografia, o bé, ço que es ben pitjor encara, horribles fotogravats de les pel·lícules de moda.

Vint anys marquen ja, aproximadament, les col·leccions de cromos catalans, que es dignaren firmar artistes solvents:—la sèrie del Quixot, per En Pahissa; les faules d'Isop, per aquest altre clar dibuixant de claríssim llàpiz, que es diu Apeles Mestres; carreres fites de la tradició d'En Planes, i En Labarta, ilustrada per firmes industrials d'honorífica recordança. Més tard la darrera revifalla: una col·lecció d'Història de Catalunya de la litografia N. Miralles, surant apenes entremig de la barroeria i degradació

final d'una branca que desapareix de l'horitzó de les nostres arts gràfiques.

Mentrestant arriben, infadigables, a nosaltres, les sèries de petits cromos anglesos, francesos i alemanys,—veïcol d'anuncis, però també veïcol d'una documentació civil i d'una cura artística que fan enveja, expressions de païssos on hi ha prou humilitat artística i prou humilitat industrial per a no desdenyar aquesta producció destinada a circular en la humil, però decisiva esfera de lo popular.

Deia Xenius l'any 1906: «Oh, contes, imatges! Totes les literatures ne tenen tants! Totes les imatgeries del món ne produeixen tantes! Fa ja algun temps, vaig insinuar que els nostres certàmens literaris, començant pels Jocs Florals de Barcelona deuriem fer quelcom amb fins de foment i premi al Conte. La mateixa protecció, recompensa idèntica, desitjaria per a la Imatge.

»I ara més que mai, ara en aquest instant en que han començat les vetlles llargues... En una de les quals he sorprés uns pobres infantons catalans abocats sobre uns periòdics tristos, plens de fotografies imbècils...»

No em parleu de periòdics, aquí on ens hem resignat a ésser, en aquesta com en tantes altres matèries, miserable província madrilenya. En el culte al gràfic de Madrid no es distingeix pas—cal confessar-ho amb vergonya—Barcelona de Segovia o de Màlaga. I mireu que n'és de contradictori al nostre esperit, l'esperit que omplena aquelles pàgines il·lustrades rublertes d'éscepticisme, fadigades de decadència, pansides de vici caduc de vell verd, ertes i sense cap indici de la menor fe salvadora, ni patriòtica, ni social, dilettants de tot i no creients en res.

I hi ha encara aquesta altre grisa neurastènia gràfica, dels periòdics de cinema, en les planes dels quals ni tan sols caldrà a l'esdevenidor el buscar la gràcia que encara hi havia en els periòdics antics de toros: alguns frescos dibuixos d'En Perea.

I hi ha els periòdics d'*humorisme*, d'aquest humorisme maniàtic sexual, inepte per a tota altre manifestació que no sigui la fisiològica—terrible acusació contra les races que no saben donar vida i longevitat a un *Puck*, a un *Punch*, a un *Life*, a un *Fliegende Blätter*.

I hi ha encara o més exactament, *no hi han* les targes postals. I hi ha encara... Més, prou. Ben fort càstic tenim del divorci de l'art i de la humilitat en el fet de que un hom no pugui acostar-se a tres metres d'un kiosc, d'un mercat popular d'imatges, que no retrocedeixi d'esma. Jo us dic, artistes, que tots els vostres salons de

Primavera, i de Tardor i d'Hivern, i totes les vostres revistes i almanacs, i totes les vostres ardideses de cenacle, no són més que una part, un sol membre de la feina a fer: molt d'això corre perill de quedar, al cap d'avall, com a dilettantisme social, si no amara la vostra classe la humilitat de pensar que tanta, o qui sap si encara més glòria darà a Catalunya, que una fantasia tipogràfica o que una especulació cubista el poguer oferir al més pobret noi d'estudi, al darrer manobre o bastaix un perfecte cromo de xocolata, una capsa de mistos ben dibuixada i ben impresa.—R. RUCABADO.

KIERKEGAARD

DINS EL PENSAMENT NORDIC

C) Influència pòstuma

(Acabament)

En els drames d'Ibsen, Europa féu la descoberta de l'ànima escandinava. Hi trobà, personificat, l'individualisme septentrional: una força verge, primitiva, feroç, lluitant per les supremes llibertats de l'esperit i del desig, i aquell perennal examen intern, aquella crítica acerba dels actes propis, en l'home de les neus, fugint de tota influència de fora. Així se'ns revelaven les virtuts o defectes d'aquells pobles del septentrió, plasmats en una mena de dramàtica nacional, i la nostra admiració anava cap als Ibsen i Björnson qui, més enlaire que els altres, llançaven llur crida fulgurant a la personalitat; car ignoràvem l'existència anterior d'un pensador qui havia formulat aquella crida més tràgicament, més terriblement encara.

No podríem assegurar d'una manera absoluta, perquè potser fóra exagerat, que tot el moviment moral, manifestat en el teatre escandinau, s'origina de l'apostolical posició de Kierkegaard. No cal ésser tan precisos. Debades ensenyarem a un poble virtuts que no posseeixi al dins del dins del seu ésser, baldament al curs de la història coneguda, ocasió no li sigui arribada de manifestar-les. I així mateix en els individus: debades hauria predicat el nostre Kierkegaard, si entre ell i els qui el seguiren, o coincidiren en la

essencialitat de la protesta, no hagués existit un fons comú de sentiment, que per ésser comú, i no per altre motiu, anomenem «de raça».

Kierkegaard i Ibsen s'acosten, no sols per les idees bàsiques, ans també per llur actitud. Ningú, dins la literatura danesa de la primera meitat del vuitcents, no es troba tan isolat com Kierkegaard; i ningú no s'hi troba tant com Ibsen, dins la literatura noruega de la segona meitat del mateix segle. Llurs noms no anaren mai junyits a cap manifestació popular; car ambdós s'adreçaven estrictament a l'individu, i consideraven nul·la qualsevol acció damunt la massa.

El primer havia blasmat l'anivellament social com a situació antidivina i havia plorat anguniadament la desolació de la igualtat; només l'aconhortava pensar que fos aquesta igualtat una prova del Cel per a estimular la voluntat de l'individu. Així mateix, Ibsen s'indignava contra l'associació, contra la baixa impotència demostrada en la sol·licitud de l'ajuda social, contra l'acció enervant i putrefacient del sistema d'igualtat. Sempre que llegia en els diaris la fórmula estereotipada, final de totes les notícies d'aplec i projectes—«quedaren constituïts en comitè, elegiren una comissió i fundaren una societat», — clamava contra la covardia de no sortir ningú davant la massa amb les armes de la seva voluntat única. Aspirava, com Kierkegaard, a somoure els éssers humans de manera tal que es veiessin forçats d'esguardar-se francament en l'ànima pròpia, deslliurant-se de

totes les il·lusions indulgents i de l'amor excessiu al benestar. Tenia de l'home una coneixença tan profunda com aquell, si bé no tan extensa. En la unió social, anul·ladora de les opinions i els mòbils personals o de minoria, retalladora i mutiladora de les ànimes selectes, només hi trobava un estímul—l'interés—estímul criminós, damunt el qual veia fonamentar-se un estat innoble de compromisos i defallences, d'arranjaments arbitraris entre la religió i la política, la riquesa i la misèria, la passió i la moral, la interioritat excelsa i l'exterioritat malsana.

Aquesta és la idea cardinal dels seus poemes culminants, *Brand* i *Peer Gynt*, on exigeix a cada individualitat que sigui sincera amb ella mateixa, que mantingui fins a la fi la pròpia afirmació. En tots els drames trobem l'home que lluita desesperat sense poder tornar enrera; però en *Brand*, especialment,—que significa en llengua danesa això mateix que significa en català «brandó»—Ibsen simbolitza la seva intenció de calar foc a les ànimes somortes, i en la lluita que consum a Brand, Ibsen vol descriure la oposició, entaulada a la seva terra, entre els pastors independents i l'Església de l'Estat, entre el cristianisme ideal i el cristianisme oficial. «Hauria volgut—dirà a Georg Brandes, fent-li un compliment que no concorda gaire amb la significança de Brandes, car aquest, contrari de totes les religions, predicava al jovent l'evangeli de la passió—representar-vos a vós mateix guerejant contra Rasmus Nielsen i la seva filosofia dels compromisos». L'heroi s'aixeca per a reivindicar el seu dret a la independència màxima; per a fustegar la minúscula genteta, mediocrement contenta, que «no pot, perquè no vol». En Brand, es realitza la identitat de la voluntat i la potència, de la voluntat i l'acció. La seva figura representa tots els individus insatisfets, que aspiren a l'actualització íntegra de l'imperatiu categòric, a què la vida, tota llur vida, esdevingui realització ètica. En el *Faust*—observa Slataper,—Goethe hel·lenitzant harmonitza la voluntat i la passió; en *Brand*, el geni septentrional profunditza l'oposició inconciliable entre la voluntat i la passió humanal.

No és estrany, doncs, si tenim presents aquestes direccions inicials, que tots els crítics, començant per Helveg, passant per Brandes i Slataper i—per no esmentar sinó els que ho han repetit en francès—acabant en Faguet, Tissot, Jeannine Delacroix (*) i Prozor, hagin trobat retratada en *Brand* la influència essencial de Kierkegaard damunt Ibsen.

Amb tot i això, Ibsen, per a la pintura del ca-

(*) Delacroix es proposava d'estudiar la història de les idees de Kierkegaard, i especialment la seva influència damunt Ibsen. No sabem, però, que ho hagi fet.

ràcter del seu heroi, no va tenir per model directe Kierkegaard. Devers l'any 1848, havia conegut, a Skien, el pastor Lammers, que ja n'era pàrroc, i que, seguint, fanàticament gairebé, les doctrines kierkegaardianes, és rebel·lava contra l'església luterana amb reformes de caràcter modernista. Donava, per exemple, l'absolució per gràcia única de l'eucaristia i sense anterior confessió privada. Als vint anys, Ibsen ja va comprendre que per a poder servir-se fidel a ell mateix li calia trencar resoltament amb el passat; i en la seva pensa perduraria, mesclada amb la vaga recordança de les rondalles mitològiques que en la infantesa sa mare li contava, l'empremta del Déu inexorable de Lammers. Aquest, intransigent en casos de consciència, hagué de passar per proves duríssimes; la seva família en patí, més que ningú, les conseqüències; a l'any 1856 es decantà de l'església i fundà una comunitat lliure, regida per normes severíssimes; però, finalment,—com Brand—romangué abandonat de tothom. Ibsen li deia «un agitador a l'aire lliure» i en prengué els caires per a plasmar el seu heroi.

Perquè, segons Ibsen, Kierkegaard era només un «agitador de gabinet». I, com els crítics diguessin que l'imitava, ell molt sovint ho negà, manifestant que l'havia llegit poc i aquest poc mal comprès. En un P. S. de certa lletra que va escriure al conseller Hegel, el 9 juny 1866, de Frascati estant, ja deia: «Quant al llibre de Helveg, el respecte de la veritat m'obliga a dir que no és exacte que jo em sigui inspirat sobretot de Sören Kierkegaard. Però la pintura d'una vida consagrada al triomf d'una idea presentarà sempre qualche analogia amb les teories de Kierkegaard».

Caldrà, doncs, una vindicació d'Ibsen? La lectura atenta del seu poema dramàtic ens fa dubtar. La influència de Kierkegaard—sigui directa o indirecta—s'hi delata a cada punt, així en les qualitats morals del protagonista, com en el blasme de la multitud temorega i recelosa, en mig de la qual, semblant una espasa de flames o un roc ciclòpic, llança Brand irat el seu «Tot o res»: lema aquest, jassia tàcit, de l'obra total de Kierkegaard.

Al final de l'acte segon, quan Agnès abandona el seu enamorat per a anar-s'en amb l'heroi, aqueix li adverteix: «sàpigues que són dures les meves exigències; ho deman tot, o res. Un defalliment, i hauràs llançat a la mar la teva vida». I la mateixa definició de la seva actitud, en el primer acte, no és sinó la continuació, ajustada al temps i al lloc, de l'actitud de Kierkegaard. «Proclam els drets de l'etern; no treball per apuntalar una església ni un dogma. Llur alba tingueren; per què no veurien llur posta? Cal

lloc a l'ordre universal per a les formes futures... Qui no feneix mai, és l'esperit increat, l'ànima esparça d'ençà de l'origen del temps, l'ànima disolta en l'eclosió primaveral del món, l'ànima que amb virior i gosadia ha bastit un arc anant de la matèria fins a les deus de l'ésser».

No és això solament; sinó que els punts capitals de la *Weltanschauung* kierkegaardiana són reproduïts en els llocs, capitals, també del poema ibsenià. Recordem el nostre pensador quan formula la teoria dels estadis en el camí de la vida i exigeix que, dins el nostre o dins el que triem per nostre, sigui el que sigui, hi despleguem tota la personalitat. Brand, així mateix, diu, a Eynar, l'artista: «Bé veig que tu ets esclau del plaer. Però cal ésser-ho sempre, no avui sí i demà no. Siguis el que voldràs; però, plenament, no a mitges. La bacant és ideal; l'embriac és innoble» (1er acte). Brand va irritant-se. Remembrem ara els blasmes de Kierkegaard contra la concepció romàntica del viure. «Vosaltres, els artistes, decanteu la vida de la fe i la doctrina. Cap de vosaltres no aspira a ésser. Els vostres esforços, les vostres idees tendeixen a elevar els cors i no pas a viure una vida plena i sincera». (Primer acte). *Liv og tro skal smelte sammen*: la vida i la fe han de fondre's, és l'afirmació pertinaç de Kierkegaard i Brand.

Qui ha vist Jehovah ha de morir, pensen tots dos, endevinant el sentit pregon d'uns mots de l'Escriptura. Quan Agnès és passada per les proves més dures i Brand li demana més sacrificis, encara responent-li ella que prengui el que voldrà, puix ja no res li queda—l'heroi afegeix implacable: «Tens el teu dol i els teus records, i la font de la teva enyorança culpable». És l'enyorança del fill mort, en la fredor i la humitat del fiord ombrívol. «I les rels del meu cor torturat. Arrenca-les, arrenca!» (4^{rt} acte). Aleshores comprèn Agnès que les vies del Senyor—del Senyor de Kierkegaard i Brand—són estretes i dures; que només la voluntat hi pot marxar; i que, les de la gràcia, empedrades estan de lloses expiatòries.

La paradoxa cristiana, sempre; patir per tenir fe en aquell qui cura, no és paradoxa? Sacrifiquem-ho tot o res, diuen. Donem la vida, donem la persona—suprema renúncia!—, donem tot això que en el món posseïm, afectes inclosos. És la teoria de la desesperança eterna i és les darreres paraules de Brand, en el quart acte, oprimint, amb la mà, el pit que sanglota: «Sigués ferma fins a l'últim, ànima mia! La victòria de les victòries és perdre-ho tot! Perdre-ho tot fou el teu guany. Car no posseïm eternalment sinó allò que perdérem.»

I la conversa de Brand i el Degà, en l'acte cinquè, no apar reproduir la lluita entre Kierke-

gaard i Martensen, entre el cristianisme ideal i el real, el tot-o-res i els qui contemporitzen? «Ah! Temença del càstig, esperança del guarsardó! Segell de Caím que veig sobre el teu front marcat! Diu la mort del teu cor, Abel puríssim assassinat pel teu saber mundanal». I aqueix altre blasme contra la multitud que l'abandona, no apar el dicteri de Kierkegaard contra el cristianisme dominical? «Vosaltres voleu ofegar tot això que és vivent i germina, departint en dues la vida vostra: sis dies treballant, en els quals la bandera del Senyor és plegada i estojada, i un setè en el qual la veiem al vent voleiar.»

Arribem al monòleg final. L'heroi, moribund i sagnant, confirma la imitació, la fraternitat total, la contemporaneïtat amb el Crist, que Kierkegaard demanava: «Milers d'homes em seguien i cap no tingué el coratge d'assolir l'altura. Tots els cors daleixen temps majors... Però el sacrifici, el sacrifici els esfereïx! La voluntat s'amaga fluixa i distesa. Sí. Un—tot—sol morí per tots, podem ésser covards impunement!» Hi ha, després, una al·lusió a la terror que tots els heroi patiren, al calze d'amargor de l'hort de les oliveres, que igualment en Kierkegaard trobàvem: «Jo també he conegut l'espant. La por eneriçava els meus cabells; vaig cridar, vaig xisclar com els nens quan entren en la cambra temuda, en l'estudi obscur». Només la voluntat podrà salvar-nos. «Heu's aquí quina cosa s'és tornada aqueixa raça, oblidant que encara havem de voler allà mateix on el poder s'atura». I ve, finalment, abans d'ésser Brand emportat per l'allau, el desconhort postrer, l'enyorança de la vida no viscuda i el «perquè m'abandonares?» cristià, semblant el testament de Kierkegaard. «I l'estiu de la vida, quan el coneixeré? Jesús! Vaig invocar el teu nom i ja mai els teus braços no m'obrires. Lliscares aprop meu i t'esvaeïres com s'esvaeïx el sentit d'una paraula morta».

Volent-ho o no, Ibsen dramatitzava la tràgica significació de Kierkegaard i donava expressió literària al seu individualisme, no sols en *Brand* i *Peer Gynt* i altres obres menys esmentades, ans també, molt especialment, en *Un enemic del poble*, on és dit com a màxima central: «l'home més fort és el qui està tot sol». Adhuc dins un aspecte, gaire bé tècnic, del teatre, Ibsen realitzava el pensament de Kierkegaard en demanar que les novel·les comencessin després del matrimoni, i no hi acabessin com és costum inveterada.

Devers l'any 1870, la influència de Kierkegaard sobre els esperits tocava el seu punt més elevat. Del pensament de Kierkegaard era sortida tota una literatura que magnificava la re-

voltà contra les convencions tradicionals. Influxa, sobretot, com a agitador de consciències; s'escampava la seva sàtira amargant; i les seves exhortacions contra les institucions més respectades, contra el matrimoni, l'església i el cristianisme real inspiraven nombroses novel·les i obres de teatre. Llurs deixebles se'n decantaren en les tendències religioses; i, més que seguir-lo al peu de la lletra, s'aprofitaren del llevat que Kierkegaard havia posat; el portaren a l'efervescència i sembraren les llevors prolífiques que havia deixades.

Per devers la mateixa època, les democràcies de Noruega i Dinamarca començaven d'imposar-se. Aquests nous corrents polítics coincidents amb aquells nous corrents morals preparaven el camp de la pròxima lluita general contra el prejudici i la quietud. I aleshores sorgí Georg Brandes, portant la senyera de la renovació literària, que, avui en dia, no ha traspasat encara a cap altre banderer. Per coincidència, a Noruega, una circumstància més, jassia d'un ordre diferent, havia contribuït a l'exaltació dels esperits selectes; quan més se feia literatura escandinavista, havia esclatat la guerra de 1864 entre la Prússia i Dinamarca. I la neutralitat de Noruega i Suècia, els dos reialmes units, fou considerada pels grans escriptors de l'època, Ibsen i Björnson, com una fallida deshonrosa. Ibsen hi trobà palesades la viltat i la feblesa dels caràcters que denunciaria agrement en les seves obres, clarament orientades cap a finalitats morals.

Brandes—gràcies a la influència de Kierkegaard, al qual anomena «un dels cristians més sincers i més entusiastes» i «el més gran pensador dels països escandinaus»—trobava l'opinió literària a punt per a donar entrada, en el Nord, als problemes contemporanis. Ell, com a capdavanter, i el seu germà Eduard, com a organitzador, emprengueren el combat del naturalisme, seguits de Drachmann, Schandorph i Jacobsen, entre els principals. Era—1872 a 1874—un atac directe als dogmatismes i convencionalismes i un acostament a la realitat i la vida. El domini de les lletres s'eixamplava; elements, que fins llavors n'estigueren exclosos, ingressaven a la vida espiritual; els homes, els fets, els objectes de la creació artística eren considerats més humanament. Dinamarca, en resum, s'incorporava a la cultura del centre europeu i en particular de França. Poc després—1875—treu brotada a Noruega la literatura realista i s'afermen o sorgeixen aquells noms de Björnson, Ibsen, Jonas Lie i Kielland, pels quals l'Escandinàvia fou coneguda en el món de la intel·ligència. Havem comentat ja la posició d'Henrik Ibsen. Björnstjerne Björnson, figura principal durant moltíssims lustres en les lluites polítiques i religioses del seu país, s'era

inspirat, en el primer període de la seva producció, de les idees de Grundtvig. I cal fer esment especial d'Alexandre Kielland—el més gran novel·lista d'aquesta època,—més gran que el mateix Ibsen, segons Johan Bojer—qui escrivia sempre, i ell mateix ho confessa, sota l'esguard de Kierkegaard. Deia: «podem donar preu a la valor íntima d'un home pel seu gran descontentament o, millor dit, per la dificultat en què se troba de satisfer-se. I, no gensmenys, és el nostre objectiu la benaurança i aquest objectiu no el podem assolir sinó a condició de renunciar a l'esperança d'estar satisfets». No cal confessar més palesament la filiació kierkegaardiana. Entre els conreadors del *Landsvaal*—o idioma primitiu del país norueg—percudí també el moviment provocat per Brandes: Arne Garborg, l'entusiasta capdecolla, abandonà poc a poc les seves concepcions morals cristianes i combaté la religió imperant; més tard, però, retornà, penedit, a l'església.

Els arguments de 1870 anaven gastant-se. El mateix Brandes ho va comprendre així i marcà a la generació següent, la del 1880, una renovació dels temes literaris, amb el retorn al principi individual de Kierkegaard i l'afirmació consegüent de la distinció i l'originalitat en els caràcters. Giellerup, Pontoppidan, Bang, Larsen, Peter Nansen i altres menors foren els sacerdots d'aqueix culte a l'individu, vorejant gaire bé l'afectació. Aleshores arribava, per coincidència, a Dinamarca, bufant com un xaloc, l'empenta formidable de Nietzsche.

Enduts pel nietzscheanisme, els poetes danesos de la generació del 1890 intensifiquen aquella afirmació, ja orgullosa, de la individualitat, mentre a Noruega, amb una orientació semblant, però més profunda i sincera, apareix la nova florida de novel·listes, encara—si bé ampleament—afiliats al realisme. Són Amalia Skram i Johan Bojer i sobre tot Knut Hamsun, el més fort, si el menys conegut en països els llatins, de tots tres. En tota l'obra d'aquest singular escriptor es manifesta, no el delit, ans la necessitat precisa, insuperable, de posar el jo en constant evidència. Aquesta glorificació del individu, apaivagada per un sentiment intessíssim, adés brutal, adés delicat, de l'amor, nodreix la seva obra copiosíssima, entre la qual no són pot-ser les menys importants les novel·les «Fam», «Misteris», «Victòria» i la peça teatral «El Joc de la Vida» centre d'una curiosa trilogia. Els temes kierkegaardians—que ja podem anomenar septentrionals, simplement—són altre cop represos. En la «Reina Tamara», per exemple, sembla que l'autor només es preocupi de mostrar tot el mal que es poden fer un home i una dona, estimant-se. En resum, després de passar per les tesis agressives i per un període

curt d'estudis objectius i psicològics, la literatura dano-noruega torna a les tendències cruament individualistes que la caracteritzen avui entre les lletres modernes.

A darreries del vuitcents tota l'Europa era fervent d'entusiasme pels Ibsen, Björnson i Strindberg, amb gran escàndol de Jules Lemaitre i altres que no sabien resignar-se a veure la Gàl·lia conquistada pels pobles de la Thulé boirosa. Deia —injustament—, aquell crític, que els escandi-

naus tornaven a França allò que aquesta els havia manllevat cinquanta anys enrera.

A l'estranger, Kierkegaard només ha influït, directament, sobre Alemanya i sobre un singular pensador basc. Per oposició al goig i la dominació que els nietzscheans exaltaven, han trobat, alguns esperits, en Kierkegaard, la voluntat de lluita moral i sacrifici. Els protestants d'avui se l'han apropiat i l'estan estrafent d'una manera tristíssima.

JOAN ESTELRICH

DIALEGS CRITICS

D'una lletra a l'amiga estrangera. — Mozart al Liceu. — Elegàncies. — Teatre Català: Obres d'Ambrosi Carrion, Josep Maria de Segarra, Poal Aragall, Pous i Pagés. — Walter Pater i Maria Bashkirseff a la Biblioteca de Catalunya. — Dues anècdotes.

... Dos joves amics d'infantesa, germans d'esperit, educació, ideologia, un humanista, Eleuteri, un poeta i literat, Dionisi, es proposen conversar una vegada al més sobre esdeveniments espirituals nostres, amb tota llibertat d'elecció, digressió i comentari. Socialment prou independents, espiritualment prou passionats de Veritat, Beutat i Bonesa per no ésser d'una imparcialitat absoluta, ells mai no voldran donar entenenent que embarquen ningú en el vaixell de llur opinió. Mes si tal volta, mant esperit germanívol vingués a fer-los companyia, ells se'n gaudirien força. Finalment, vos han nomenat presidenta honorària dels seus col·loquis, els quals si teniu temps de llegir los, us semblaran per la freqüent conciliació i harmonia dels parers, el que realment són: sol·liloquis.

Diàleg de gener (*)

LLOC: BIBLIOTECA D'ELEUTERI

Eleuteri.—En bona hora comencin les nostres converses, estimat Dionisi. L'obligar-nos a veure'ns així, amics tan passionats, un sol cop al mes, et semblava poca cosa. Fa tres mesos que formàrem el propòsit i no havíem pogut conversar amb lleure una sola vegada. Ja veus

com l'acontentar-se del poc, val sovint per obtenir el suficient.

Dionisi.—Tens raó, Eleuteri. Altrament és de bon auguri el començar en lloc tan bell i en les hores d'aqueixa tarde lluminosa, daurada i freda com una fina licor glaçada. De tant en tant, els ulls nostres en prendran un glop, través els vidres del finestral florit com en primavera. Entre el primer terme d'aquestes flors i les camèlies coralines damunt la taula, i el terme darrer allà baix de la mar passible, sota aqueixos reposats núvols olímpics, la mole elephantina de la Sagrada Família adquireix tristors de construcció megalítica. Des d'aquests prestatges elegants ens contemplen innumbrables noms qui parlen tota llengua i de tota cosa; altres noms, harmoniosos, ens miren damunt del piano; noms gloriosos canten en l'esperit d'aquests gravats i aquests motllatges d'obres immortals. I no són aquí—veritat?—en desharmonia, els noms, damunt caixes metàl·liques d'aquests, artistes de la cigarreta. A tots preferesc els *Ariston Muratti's*, vora els quals tots els altres són inferioritat o pretencions luxe. No els conec rivals dignes si no són aquells enyorats *Manoli's-La Fleur* d'Alemanya.

Eleuteri.—Entre aquests noms d'unitat europea no cal oblidar, caríssim, el molt enyorat *Three Castle* per a la pipa, cabells humits de fada.

Dionisi.—I perquè el meu benestar s'atansi a perfecció, sabent-me enemic d'aquell beuratge asiàtic enverinador d'institutrius nervioses i excitador en la ment d'excèntrics humorismes, em procures aquesta quinta essència de moka en precioses taces menudes com a didals, perquè no se'ns torni vici.—En coses així, es coneixen els bons amics, segons clàssica doctrina.

I ara, ja que la divina partitura del *Don Giovanni* és oberta damunt del piano denunciant-me que suara et senties burleta Leporello, podríem

(*) Per causes que no és necessari referir, la publicació d'aquest diàleg s'ha endarrerit de quinze dies.

començar parlant de la rescent representació al Liceu, on tu i jo assistíem en nits diferents. Tocava el cor, els dies qui precedien la representació, veure una vintena d'ànimes escullides penjants de sengles fils, commovent-se de totes aquelles ridícoles vacil·lacions en empresa i executants repetides aquí sempre que es vol sortir de la vil rutina. I a la fi, l'execució abominable, la presentació vergonyosa, la direcció musical en mans sense nervi i sense gust, la interpretació en veus qui han perdut tota bella tradició d'art.

Eleuteri.—Una sola veu mozardiana he conegut aquests temps darrers i una sola ànima de cantant mozardiana, en la nostra Gracieta Paretó, qui ara mozardianament malalteja. El mal, però, és de tot arreu: A l'Òpera Comique fa anys apareixia *Don Joan* habillat magníficament a la Velázquez i cantat d'una manera cursi. Uns *cabotins* a la Gaieté Lyrique tornaven la *Flauta Màgica* en clownesc vaudeville. I, oblidem, oblidem, manta representació berlinesa o muniquesa amb decorat de ballet rus i execució feixuga com una mala digestió.

Dionisi.—Poc fina la nostra època per a comprendre, interpretar Mozart.

Eleuteri.—I poc forta: Mozart qui avui a molts sembla una mena d'àngel un candorós jovincell, és en realitat un àgil apol·lonida robust: cara femenina qui sap adquirir la més varonívola energia; cos d'apariència gràcil qui amaga ferma musculatura d'home; delicada sensibilitat qui es dilata en puixança d'emoció i tal volta sorpren i espanta.

Dionisi.—I ja ho veus: tot un Romain Rolland podia enganyar-s'hi, menysprear Mozart, no veure en la seva creació sinó feble amanerament i facilitat banal italiana.

Eleuteri.—Erro eminent, simbòlic potser de tota una època, qui ha pres l'excitació per la passió, la brutalitat per la fortalesa, la sensualitat per la sensibilitat. Com no ha sentit el seriós pare de Jean Christophe el que s'ha fet palès mil voltes a la nostra emoció: que la influència mozardiana damunt el seu car Beethoven, no es limita com ordinàriament es creu a les obres joioses de juvenesa; sinó que, la profunditat! d'emoció, d'expressió dramàtica en les simfonies en els quartets beethovenians, on assoleixen més gran intensitat, ja són totes no sols en el *Don Giovanni* i en el, per dissort, oblidat *Idomeo*, sinó per a qui sap comprendre, en *La Flauta Màgica*, en el *Matrimoni de Fígaro*. Si; joios, també intens profunde. En son temps Mozart era considerat com bellament patètic. Les falses complicacions de la musica d'avui, ens el faran semblar fàcil amanerat, d'una banda; i d'altra banda savi *escolàstic* compositor, ple de ciència i

de càlcul? No, ni una cosa ni una altra. La melodia mozardiana, pel seu moviment de lliure inspiració és una de les més difícils de seguir, d'*endevinar*, de cantar. Ni un moment la ciència que en Mozart és tant instintiva ja, que ell no se la sent, com no ens sentim l'arquitectura dels ossos, s'oposa a la llibertat de la inspiració, a la *improvisació* gloriosa. Merimée reprovava en Stendhal l'improvisar sempre, malgrat tots els seus càlculs i esmenes successives. Aquesta fluència de creació salvava el vivíssim llenguatge stendhalià del mecanisme acadèmic, on queia sovint Merimée. Un gloriós *retret* semblant podria, em pens, deduir-se comprènent els inquietos manuscrits de Mozart. En canvi, sols una orella ineducada es deixarà enganyar per l'aparent llibertarisme d'un Strauss, d'un Debussy, d'un Ravel. Vora el llibèrrim Mozart els esclaus de la combinació i del càlcul són ells. No cometen una dissonància, una irregularitat, una ruptura de cànon, que no hagin estat preparats, compostos: tenen massa presents les regles tradicionals per a contradir-les.

Dionisi.—I no parlem de l'altra esclavitud en ells: l'esclavitud expressiva.

Eleuteri.—Es cert, Mozart és profundament expressiu; però mai esclau de la expressió, mai realista, ni groller ni còmic sisquera, com pensen molts, enganyats del joc escènic en les seves òperes. Mozart segueix sempre la bufoneria o la comicitat dels llibrets que musica, des de molt lluny, des de molt amunt, en les regions de la pura bellesa: oblida tu la lletra a la qual s'adapta la musica pel moviment, pel ritme exterior i sentiràs bé això. Pots imaginar un Apol·ló reeixint una ganyota, un gest irrisori?

Dionisi.— Ara record en parlar només del *Don Giovanni*, les melodies tendríssimes de Zerlina, de lletra burlanera i àdhuc obscena, o aquesta que estudiaves suara i acompanya uns mots burletes de Leporello

*De la bruna—egli ha l'usanza
di lodar—la gentilezza,*

i té una emoció gairebé religiosa, una esplendor de bella nit estival.

Eleuteri.—D'aquestes i altres coses el públic de bona voluntat no en podia entreveure gaires a través de l'abominable representació, qui ens feia més viu el record d'aquell excel·lent *Matrimoni de Fígaro*, que un català, el nostre estimat mestre Ribera, ens donava fa un parell d'anys. Cal, sí, cal tenir el teatre líric nostre, no sols regional sinó universal i desinteressat, com l'escena dramàtica que demanavem, com la Biblioteca que tenim, on se pugui satisfer, educar aquell públic de bona voluntat. I poder lliberalment prescindir, si fos necessari, d'aquell altre

qui només serveix d'ornament a llotges i butaques i és incapaç de fer el boicott a una empresa rutinària, i molt més d'imposar-li per exemple un cicle Mozart, un cicle Gluck, un cicle Weber, ni sisquera un cicle Strauss i un cicle Debussy.

Dionisi.—I en quant a l'ornament que dius ets massa indulgent, si no fas excepcions nombroses. Els nostres ulls massa ben habituats com pateixen sovint! Deixem els homes. Tot just si mant polític, o mant poeta jove sap ja que portar jaqué no és anar mudat sinó dur una prenda quotidiana. Elles, ens importen més en el capítol d'elegàncies: sovint el vestit és passable de línia, no tan sovint (o, no tan sovint), de color, molt menys sovint, (molt menys encara) d'ornament. Mes, com se veu que ni línia ni color ni ornament són elecció d'elles, són emanació de llur esperit!

Eleuteri.—Perquè el vestit no forma part d'elles és perquè s'adonen tant de què el porten.

Dionisi.—I semblen continuament impressionades pels centenars de pessetes que els costen.

Eleuteri.—Es precis potser habituar-se als vestits de milers de pessetes per a no adonar-se de què es porten

Dionisi.—I el gest Déu meu? La manera de tenir una conversa elegant o simplement discreta amb una dona qui no sap seure, no sap què fer-se de les mans, si no les fa ensenyar *totes* les joies, si no és donar-se copets continuament al pentinat, pujar-se l'escot qui rellisca per l'espall, aplanar les arrugues de les faldilles. Per poc que t'hi fixis ne veuràs tants exemples que en patiràs una obsessió.

Eleuteri.—Ets massa passonat: et cridarà potser a indulgència considerar d'una banda, la tragicomèdia tan freqüent aquests temps últims, de les ràpides fortunes; pensa en les engúnies de la sobtada elevació, les adaptacions impossibles del cos a luxes i maneres distingides, les rebel·lions de la llengua contra el dialecte foraster que «fa senyor» les venjances de les menges fines contra els estòmecs grollers. D'altra banda, en la mancança d'unes normes d'elegància essencialment nostra: la improvisació, la ineducació, la imitació superficial de maneres forasteres, àdhuc cinematogràfiques. Més pensa que en el fons de totes aquestes dones dorm una pura elegància catalana feta de senzilla majestat i gentilesa, qui sols espera ésser treballada, exercitada, intervinguda en un sentit de tradició racial, com fem ja amb les arts, les lletres, les belles professions.

Dionisi.—Jo pens que deu anys de substituir dialectes de fora pel *català* que *ara* es comença de *parlar*, serien aquí de gran eficàcia: mentrestant...

Eleuteri.—Mentrestant és precis tenir uns ulls

obedients qui sàpiguen lliscar per damunt la inelegància i la lletgesa i fixar-se obstinadament en la excel·lència, no tan rara com tu vols significar.

Dionisi.—Ja m'hi assajo. Durant les representacions del *Don Giovanni* m'eren dolç refugi la figura i les maneres, discretament exòtiques però, d'una formosa catalana, diplomàtica, bell esperit qui llegeix Kant, Shakespeare i Ausies March en les llengües originals, sap gustar els nostres poetes joves, i detesta el teatre nostre de la manera més antipatriòtica.

Eleuteri.—Ella no deu tenir temps d'adonar-se que el teatre nostre evoluciona, lentament, però evoluciona. Es cert que per trobar-hi la palpitació nova, sovint cal travessar una espessa capa de públic, una altra capa no menys espessa d'actors, sovint una altra densa i tèrbola d'obra dramàtica i àdhuc mantes capes, dures, resistents encara, d'errors, prejudicis i deficiència en els autors; però al fons de tot la palpitació hi és. I ara parlem de l'últim balanç teatral, ja que, home feliç, la teva llibertat de labor poètica et deixa més temps d'anar al teatre que la meua de pobre humanista.

Dionisi.—No riguis; tu, egoista refinat, no vas al teatre per no tenir d'exposar-te a travessar totes aquelles capes que dius. Moltes calien travessar-ne per oblidar la darrera producció de l'Ambrós Carrión. Com ha pogut ell, qui posava FI en grec a les seves primeres obres i té motius per a saber les altes qualitats de la tragèdia antiga, donar-se a tots els efectismes del pathos més rebutjant, als mil trucs del melodrama (oh aquells finals amb *tout le tremblement* excitadors de l'aplaudiment reflex!) fer ressonar passions partidistes, és una pena. I ja haurà vist com, mal per mal, fracàs per fracàs, més val fer obra d'art seriosa.

Eleuteri.—Un fracàs qui m'ha omplert de joia, perquè és un escarment qui tornarà un car poeta al seu bell centre de poesia, ha estat el de *Joan Enric*. Ve't aquí un poeta qui tenia en la seva clara inspiració el secret d'atènyer una profunda veritat humana—recordem pàgines del *Mal Caçador*, el definitiu *Hereu Riera*; mes ve't aquí una mala temptació de caiguda el porta a descendre a la lletja realitat de cada dia a fer-hi d'observador i àdhuc d'apòstol segons m'han dit.

Dionisi.—I el veïssis candorós, maldestre gairebé imitant el teatre realista madrileny, volent ésser satíric i mostrant aquella gloriosa inesperienza de la vida quotidiana que deu tenir tot bon poeta; declamant contra *la Societat* com un bohemí d'ara fa quinze anys. Un moment, vers el final de l'obra oblida tot això, es passiona verament, posa front a front dues ànimes, toca ja en la poesia; i només hi manca el vers, tal volta, el vers

purificador, eliminador, sintetitzador. El nostre cor d'amic i admirador s'hi reconforta.

Eleuteri.—Que repregui la clau d'or de la seva poesia, si vol descobrir el tresor del *veritablement* humà i ésser bon *observador* el car poeta. I que deixi estar la societat per la mort de Déu; no mancarà pas qui se n'ocupi, massa i tot. D'un altre amic benivolgut tinc damunt la taula una comèdia, un èxit he sentit a dir.

Dionisi.—Merescut i prometedor èxit el de *L'Amor vigila*. Molts enganyats de la insignificància volguda, la volguda manca d'originalitat en l'assumpte, no han vist el que ens duia de nou la deliciosa comèdia. Considerada exteriorment, àdhuc en el teatre nostre li trobaríem molts parentatges; si parem atenció, ens semblarà gairebé única. Per exemple, s'ha parlat molt de l'*habilitat escènica* d'En Poal. El fet que aquesta habilitat no vingui, de pràctica i experiència, deuria fer-nos pensar. Per mi no es tracta aquí d'*habilitat* si no d'un cop d'ull segur d'artista, d'una bella compenetració entre una intuïció clara i una expressió justa. L'*efecte* de l'obra resulta escènic perquè és verament artístic.

Eleuteri.—Ve't aquí una observació que no deuriem oblidar els qui creuen massa en el *metier*. Intuïció clara, expressió justa, has dit; i et sembla poca cosa això en el teatre nostre, tan ple de incoherència, frases paràsites, mots aproximatiu?

Dionisi.—I tan àgil el diàleg i ple de *naturalitat intencionada* que en cada moment és impossible concebre que puguin dir els personatges altra cosa del que diuen. I després aquell ritme alegre de tota l'obra, joc d'un esperit cultivat, qui és a mil metres per damunt de l'*argument*.

Eleuteri.—També ha estat un bell èxit la comèdia *Papellones*, del mestre Pous i Pagès. Cada obra seva em fa l'efecte d'un interessantíssim assaig renovador en ell, d'una prova damunt el públic, d'un experiment gairebé professional. A qui compregui això, el mestratge d'En Pous ha de semblar molt fecund.

Dionisi.—I són la seva maduresa de talent, la seva cultura de professional qui estilitzen, tipifiquen els seus personatges. Els sents vius, participant d'una experiència de la vida, però ensem savorosament fills de l'exemple literari dels grans mestres. Ve't aquí en *Papellones* el tipus de vell calavera qui es proposa fer bondat de pare, i el tipus de fill natural qui vol fer-se religiós per a expiar faltes paternals, i el tipu de la parenta bonica qui esvairà les cabòries místiques del jove i el tipus de matrimoni amic de la casa qui va ajudant l'acció. Pocs personatges, poques escenes, poc moviment dramàtic, les tres unitats ben observades. Ve't aquí el que ha volgut realitzar, el que ha reeixit a realitzar mestre Pous. Llàstima que els actors creguin que fa *alta co-*

mèdia l'arrocegar les escenes interminablement.

Eleuteri.—Una vegada, parlant de la *Mel i les Vespes*, deia jo al seu autor—ell també ho havia pensat, que tota obra, si ateny bella unitat, com una obra musical té els seus *temps* que deu observar l'actor. La *Mel i les Vespes* que els actors feien irritant *Moderatto*, era un *Allegro vivace*.

Dionisi.—*Papellones* és simplement un *allegro*. Però els actors en fan un *Largo* enervant. I ara voldria parlar-te de dues anècdotes que...

Eleuteri.—Permet que jo et parli abans d'un esdeveniment agradable. Després d'esperar molts mesos, per mor de la guerra, mercès a una suggestió meva i a la bona voluntat del benivolgut Jordi Rubió, tenim tot *Walter Pater* a la Biblioteca. Ara se'n podrà parlar amb alguna més informació de la que pot donar el pròleg d'una traducció francesa.

Dionisi.—Comprenc el teu goig, perquè sé com estimes, d'anys, el gran crític i estilista.

Eleuteri.—Li dec, des de molt jove, lliçons molt belles. I em sembla que podria influir benefactorament entre nosaltres. Ell, com Flaubert, no sols teoritzava sobre la Beutat i concretament i obstinada sobre l'Estil, sinó que donava sempre el fecund exemple del seu tormentat i feliç experiment continu damunt l'Estil.

Dionisi.—Per això estimava i citava sovint Flaubert el seu germà de bella tasca.

Eleuteri.—I tenia raó, no sols per l'exemple de les seves obres, sinó, i sobretot, per la seva *Correspondència*, Flaubert és el primer estètic del segle XIX a França. Pater, com Flaubert, creia en l'expressió única, en significança, música, matis, per a la cosa única. Un i altre parlaven d'objectivitat i volien dir *honradesa davant cada nova intuïció*. Sinó que Flaubert tenia massa aprop naturalistes i positivistes, i sovint canviava l'objectivitat de la intuïció per l'objectivitat de *la natura*. Altrament el treball extenuador damunt matèries ingrates, massa naturalístiques o massa romàntiques, li produïen aquelles «agonies de l'estil,» donaven a les seves obres, a les seves intuïcions, al seu llenguatge, la fragmentació de mosaic que tots sabem. En canvi Pater s'havia creat un ambient de més pura bellesa i tenia l'aventatge d'ésser un gran humanista. Les obres seves, els seus assaigs, són aixís, realitzacions acomplides d'unitat, d'*acabament* feliç. El respecte a l'objectivitat de la intuïció, el do meravellós de penetració fina, les dona una gran varietat de tons i matisos. L'essència de Leonardo, de Boticelli, es copça pura en els assaigs de *The Renaissance*. I pocs estudis igualen en penetració els que dedica a un Pascal, a un Merimée, als grans poetes anglesos. Totes les pàgines de Pater tenen, però, de comú, una finesa de coloració, una delicada nerviositat, un

alat moviment on s'endevina la influència d'un mestratge ben alt, Plató. Altrament pocs han penetrat en l'esperit platònic amb la subtilitat i l'harmonia de pensament, sensibilitat i emoció de Pater en son *Plato and Platonism*. I l'aspiració del propi estil la definia Pater quan deia del filòsof hel·lènic que en el seu estil «tot el que es espiritual ateny la definida visibilitat d'un cristall, i el que és material hi perd la seva terrenalitat i la seva impuresa».

Dionisi.—I això sobre tot quan Pater feia pura obra d'art com els *Imaginary Pictures*, obra de tota immortalitat, i el deliciós *Marius the Epicurean*, on el perfum un xic corromput d'Apuleu i el *Pervigilium veneris* és destil·lat amb un art que ningú igualaria.

Eleuteri.—I quanta labor de pensament no ha estat necessària en preparar la bella destil·lació! La dada intel·lectual, el fruit de pensament i erudició, no eren res per a Pater fins que no es subtilitzaven en pura bellesa. Tan pura sempre, que, cas curios en un anglès, mai Pater incorregué en el més petit humorisme.

Dionisi.—He sabut que mercès a la suggestió d'un car poeta, la Biblioteca també comptarà amb l'emocionant diari de Maria Bashkirseff.

Eleuteri.—Ella ja era ben coneguda per alguns de nosaltres feia temps. Jo sé d'una llar catalana on ulls femenins, vers el final del llibre, ploraren desoladament la mort de la pobre Maria. Com és inoblidable, com us ompla d'ella, dels seus neguits, de les seves criaturades, d'aquell furiat afany de nomenada, d'aquell desesperat daler de viure la pobre malalta. Després, la seva vivacitat i gràcia d'expressió, model d'estil vivent on és bò de tant en tant anar a refrigerar-se. I les seves opinions fines, o burletes, sobre tot la seva traça en descriure personatges del seu temps. Per exemple, aquella inoblidable silueta de Carolus Duràn, passejant-se com un paó pel seu estudi ple d'admiradors i batxillers—fent-se veure de tant en tant en un escriptori contigu amb la mà al front, apuntant qualche pensament sublim.

Dionisi.—Per la meva part, no vull dir-te, amic, a qui van escapar-li les llàgrimes en topar-se impensadament en un recó de Luxemburg amb aquell *Miting* que veiem fer-se en les planes del llibre, primer i darrer triomf de Maria, qui altrament sabia menysprear-lo de cor pensant en l'obra futura.—I ara sí que farà de mal parlar de les dues anècdotes que et deia.

Eleuteri.—Parlem-ne, no obstant.

Dionisi.—L'una la refereix a un punt d'una rèplica que feia la senyoreta Hostalrich al nostre puríssim i honestíssim Rucabado. Diu la senyoreta Hostalrich, que tant ella com En Rucabado han pogut aprofitar-se del Mestratge que ha in-

troduït en la nostra societat literària «els usos severos de probitat científica i de fidelitat honesta» corrents arreu del món i que sens dubte, dic jo, no teniem abans d'aquest misteriós mestratge. Malgrat la frase sigui quelcom ambigua, com respecte la seva portada moral no deixa dubtes, nosaltres qui d'anys seguim i prenem part en el moviment espiritual de Catalunya, podríem assegurar a la distingida amiga que ningú no ha exercit aquest mestratge, introduïnt de fora entre nosaltres res qui signifiqui (científic o no) virtuts de probitat, fidelitat i honestitat qui són en el cor de la raça. Ni era necessari tal mestratge en unes generacions literàries qui han tingut l'altíssim exemple d'uns prínceps de probitat, fidelitat i honestitat (científiques i de les altres) com un Milà i Fontanals, un Aguiló, un Maragall, un Torres i Bages, un Prat de la Ribà. Més aviat ens caldrà vigilar perquè de fora i, sots capa d'ostentosa probitat, no vulguin aclimatar-se'ns certs usos perniciosos de trucatge, bluff i fumisteria, qui, no en dubti la senyoreta Hostalrich, acompanyen sovint l'afany d'èxit personal en aquests medis forasters qui tan purs li semblen, perquè..

Eleuteri.—L'altra anècdota, mon car Dionisi.

Dionisi.—L'altra anècdota, mon estimat Eleuteri, és la rèplica que ha fet el Dr. Turró al nostre amic qui va recensionar la *Filosofia Crítica*. El senyor Turró, per a demostrar que no ha insultat Kant, ompla el seu article de injúries candoroses qui faran somriure tothom qui conegui el nostre amic. Ell li farà la mercè de no recollir aquestes injúries, les quals no han sorprès ni a ell ni a nosaltres: tots coneixem d'anys la intemperància verbal del senyor Turró. I deixarà el nostre amic l'assumpte al bon judici del llegidor, qui té a mans els documents comprovatoris. Cal, sí, fer remarcar que el paragraf de la recensió qui ha fet prendre al senyor Turró la ploma batalladora, era purament incidental, el més insignificant de tota la crítica que se li adreçava. El nostre amic, de manera irònica, satiritzant de passada la deficiència expressiva (1) del senyor Turró (i no enfurismant se com aquest es pensa) parlava de la poca claredat intel·ligent que les seves agressions contra Kant aportaven al llibre.

Eleuteri.—Cal remarcar, en quant a ironia, la distància que separa el Sr. Turró de Sòcrates. Per exemple, quan creu deure justificar-se molt seriosament de no haver negat a Kant la qualitat d'home. I en quant a la deficiència expressiva, ve't aquí un exemple dels perills que té per a l'home de ciència espanyol la mancança d'una sòlida educació literària i humanística. Es precis que a Catalunya tinguin molt pre-

(1) Vegi's LA REVISTA núm. LXXIV-16 octubre 1918.

sent aquesta deficiència els organitzadors de nostre ensenyament futur. És tràgic veure en homes de talent, aquesta mancança de preparació literària qui els incapacita àdhuc per a comprendre el veritable sentit de les objeccions que se'ls fan. Volen discutir: insulten; ser clars, són barroers; no surten mai de l'enguniosa aproximació expressiva.

Dionisi.—Per acabar, amic, és precís que el llegidor no es deixi enganyar per una discussió insignificant, qui tal volta s'ha proposat desviar la seva atenció de les altres objeccions verament greus que es feien al llibre del senyor Turró i que no em cal enumerar perquè ja les coneixes. Altrament, el senyor Turró diu proposar-se no replicar més al nostre amic i deixar-lo *que llauri per on vulgui*. Jo sé que el nostre amic no li podrà correspondre en aquest punt: ell, complint el deure que s'ha imposat d'atendre amb coratjosa

imparcialitat a les nostres coses espirituals, procurarà seguir atentament la tan interessant labor llauradora del senyor Turró.

Eleuteri.—Ve't aquí tot parlant s'és fet nit fosca. Vista d'aquí on jo sóc, la lluna, damunt la mole negra de la Sagrada Família, fa una cara tota estranya com si es digués Tanit.

Dionisi.—En canvi, vista d'on jo sóc, damunt la mar qui s'esgarrifa tota de la llum glaçada, fa una cara serena com si es digués dolçament Selene.

Eleuteri.—Ara encendrem una llàntia discreta, i fins a l'hora de separar, si et plau, cercarem en Plató aquell perfum de mesc que el foll Lear demanava per tal de purificar-se la imaginació.

Dionisi.—Sí que em plau, benvolgut Eleuteri.

J. FARRAN I MAYORAL

5 febrer 1919.

PRÒLEG A LA TRADUCCIO CATALANA DELS SONETS I ODES DE JOHN KEATS PER MARIÀ MANENT

lar-nos el front tal volta en trobar aquí els dos noms junts i associar dins la nostra recordança aquestes dues precocitats enceses: John Keats, Marià Manent. Si una afinitat electiva els aplega, un rim del destí ja els unia. De segle a segle, cohibida infantesa val cohibida infantesa; a l'oficina d'estalvis del carrer de Bilbao correspon l'oficina de drogues de Guy's Hospital; en més d'un punt, l'escola dels nostres poetes noucentistes pot comparar-se el grup literari que presidien Godwin i Shelley; i una Fanny Brawne, bé déu existir aquí en qualque indret; i com un dia fou l'aparició dels «*Poems*» l'aparició de «*La Branca*» era ahir...—Ara, déus eternals, no volguéssiu portar la semblança més lluny! Déus clements, allunyeu del coixí del nostre amic estimat el perfum d'aquelles violetes que sota la seva testa sentí créixer Keats, primers dies de mil vuitcents vint-i-ú, entre les tebiors de l'hivern de Roma.

A Roma, una tarda molt extenuada de primavera, jo he visitat la tomba, al Cementiri dels anglesos. És un dels llocs de la terra on fa un silenci més elegant; en aquella hora hauria estat absolut, no fos un ardit rossinyol, que insinuava

reflets truncs, cel·lat per una bardissa baixa. Grans xiprers, que l'estisora harmoniosament castiga, hi abriguen, més que no pas vetllen, el son d'aquells morts, fills esplinics de la boira i de la romansa, que volgueren finir reconciliats amb la llum i en olor d'antiguitat. Si hi ha violetes, són ocultes: el sentit no en destria la olor, dins les de la humitat noble. Shelley i Keats tenen un desmai, a més; però l'encís vegetal d'aquest arbre no sembla allí menys purament geomètric que el de la piràmide que, no gaire lluny, serveix d'il·lustre sepulcre a Caius Cestius...—Ai, només d'escriure ara aquests noms i de suscitar, amb ploma vagabunda, aquelles hores, ja em sento com dringa en la grota interior la estalactita de la voluptuosa melancolia. Castes ombres, jardí callat, llicó que a tota sensibilitat aprenenta serà fecunda i perdurable!—Cert, si a Barcelona fos un cementiri així, jo demanaria que hi anessin a passar una hora cada dissabte, en guisa d'escolàstica disciplina, tots els futurs actors i actrius del teatre català.

Mes, aneu lluny, mes voleu lluny, ombres i melancolies, que avui és Marià Manent que ens importa! Marià Manent, pubill de la vida i de

l'esperança, i ben català, ric en sanitat i fortitud i bon seny. Minerva li fa de costat, sota figuració mentora; i no en va ell és del llinatge d'Ulissi, amic de les concretes realitzacions i fèrtil en astúcies. Així doncs, el nostre poeta haurà ja potser disfreçat un dia els seus versos mariners amb les pells de llanut moltó, per tal de passar amb èxit sota el palp de monstres sense lluc. I no farà com Keats que, en acostar-se al cenacle romàntic anglès, n'esposà els nombrosos enemics, alhora que els revolucionaris principis.— Imagineu Keats obtenint una flor natural en un certamen organitzat per la *Quartely Review* o pel *Blackwood's magazine*?—I també la mateixa ardència realista, la mateixa serenitat pràctica, li faran donar curiosos matisos de personalitat, més interessants precisament perquè no contraduïen l'exactitud escrupulosa, però que el psicòleg discernirà desseguida, a la seva excel·lent traducció. Com quan l'anglès diu:

A thing of beauty is a joy for ever

sugerint-nos aproximadament la imatge d'un esteta en solitària contemplació d'un objecte d'art; i vé el català, i així interpreta:

Tota beutat és joia perdurable

i heu's aquí que la imatge canvia. Aquesta «beutat» ja ens sembla més aviat una noia, de la que el poeta adolescent desitja, i per endavant celebra, el regal i llarga joia que pot procurar.

Així sia. Així, Marià, tots els dons del món se t'entreguin i descendeixin les deesses al teu llit. Així heguis, en existència pròspera i dilatada, les corones que mereix el teu geni, junt amb les fruites que té ben guanyades el teu seny...—Els xiprers turmentats, els refilets truncs, els freds marbres del Cementiri dels anglesos a Roma tenen sens dubte la seva subtil elegància. Però serà sempre una bella cosa, com deia el mediterrani Jean Moréas, «l'espectacle d'una vida ben reeixida».

EUGENI D'ORS

POETES CATALANS

S'ha honorat LA REVISTA amb el mestratge de Clementina Arderiu i amb la veu nova de Mercè Vila que li feia companyia. D'un altre poeta femení volem avui revelar l'accent que ben aviat enaltirà la parla catalana.

Del secret que ens porta no voldríem fer-ne indiscreció. Si massa us ataleieu per a endevinar-lo ni ella mateixa sentireu. Espereu bonament i d'ella, per la graciosa intimitat del seu pas sense fressa, podreu dir que: rient, la terra s'ha fet daurada.

ADÉU-SIAU

Ja torna la melangia.
 Oh mon estimat jardí!
 Ja s'han esfullat les roses,
 s'ha marcit el gessamí.
 Ja ni un sol record em queda
 d'aquells lliris i rosers
 que un jorn varen encisar-me.
 resten, sols, els violers.
 Adéu-siau, flors amades!
 Adéu-siau, mos clavells!
 Torna ja la melangia:
 ja no canten els ocells.

HIVERNAL

L'ametllê ha florit!
 Ses petites flors, belles i rosades,
 al cel van mirant
 i en veure'l tan blau, d'ell enamorades
 és van esfullant.
 Arbre enamorat
 que esguardant el cel descuides tes fulles:
 tes flors s'han marcit,
 i el camp s'entristeix rebent tes despulles.
 L'ametllê ha florit.

POMELL GENTIL

Flors oloroses del seu jardí
que titil·laven venint a mil
flors amoroses! mentre viuré,
com joia amada jo us guardaré.
Flors! les primeres que el cor humil
gojós accepta! Pomell gentil
flors estimades, oh si ell sabés,
que us he assecades al foc d'un bes!

QUAN CONTEMPLES...

Quan contemples extàtic l'estelada
des del jardí, creus que és la brisa alada
la que canta prop teu amb dolç ressò.
No ho creguis, no, l'amor. El cor t'enganya:
qui canta allí só jo.
Quan en el clar de lluna tu reposes
l'ànima lassa, i tes parpelles closes
senten l'escalf del bes sols somniat,
aleshores, amor, també aleshores
só jo qui t'ha besat.

A LA PLUJA

Amb la virtut del jorn que perleja,
Ciutat, t'ets tornada tota de cristall.
Amb la virtut del jorn que perleja,
Pluja benvinguda, la terra et festeja.
Tu cantes, tu cantes feta en relliscall,
i saltant pels vidres tota en escampall,
rius. El vidre, irat, tes gràcies enveja.

CANT DE L'ESTIMAT

Si jo fos un rossinyol,
volaria, volaria,
i vindria amb ràpid vol
a la finestra, m'aimia.
I, aleshores, quin consoll,
cantaria, cantaria,
i quan se pongués el sol
amb estels et vetllaria.

MERCÈ TOBELLA

ELS LLIBRES

POESIES (1915-1919) de J. M. López-Picó. (Societat Catalana d'Edicions). Volum XLIV.

Del contingut d'aquest volum, que és mostra de les obres del poeta López-Picó sortides en una cinquena d'anys, la crítica ja en donava parer al seu temps i les preava i situava.

Tres dels llibres amostrats en el volum s'escapen ésser lectura nova per a aquest cronista: *L'Ofrena*, *Paraules* i *L'Infantament meravellós de Schahrazada*.

Obra aquesta darrera (en el volum de la Catalana d'Edicions s'hi conté tota) on l'atmosfera del tema obligava En López-Picó, i era com un refrigeri al seu cerebralisme ataleiat. Dut a la tenda parada de domassos, distret de si mateix per la fascinació dels objectes, ajegut damunt els coixins i les pells, la seva tensió cerebral es relaxava; un refrigeri

fet d'alens de roses i ventalleig de palmes li venia a les temples en carícia positiva com un contacte. Si per un esquei de la tenda traspuntava la lluna sobre un tros fresc de cel, ell ja no podia sostreure la seva forma de noves relacions que engolien, al menys temporalment, el seu concepte de l'univers; ja no podia desaparionar aquella mitja lluna de la idea del Profeta, de la història profusa de l'Orient, del turbàn de sedes virolades. L'atmosfera carregada d'Orient no aconseguia adormir la puixança del seu lirisme, però sí la seva fuga cerebral. Però, tal com en la meua crònica de *Les Absències Paternals*, als llegidors qui no tenien lleure d'aprofundir en els recessos mentals els adreçava a les sagetes místiques, curtes i penetrantes, del llibre *Epigrammata*, els adreçaria ara a aqueix llibre de *L'Infantament meravellós de Schahrazada*.

En Manuel de Montoliu no fa gaire qualificava En López-Picó de Mestre de

la rapsòdia lírica. Aquest títol de rapsòdia el trobo encertadíssim, prenent la rapsòdia en el sentit d'ésser l'ànima ràpida, arreballada, emportada cap enfora, com un riu gros s'enduu, en mig d'un cant que és puixança feta so, flors i barques, enllà, pel món. I el dia que a En López-Picó li vingués la riuada lírica, reflectint una acció, externa an ell mateix, que vull dir amb la menys intervenció de personals pregoneses cerebrals, com és ara, per a posar exemple, en poemes del caràcter de l'*Erechtheus* o del *Tristram of Lyonesse* de Swinburne, aquell dia els qui ara només senten la remor poderosa badarien els ulls admirats.

TRES PUBLICACIONS DE CAP D'ANY

L'«Anuari de Catalunya» de 1917, dirigit pel Sr. Rovira i Virgili, l'«Alma

nac de LA REVISTA» i l'«Almanac de la Poesia» dirigit pel Sr. López-Picó ens arriben en les setmanes d'alba d'any.

L'Anuari de Catalunya de 1917, baldament, extremant l'escrúpul, se li pogués retreure un aspecte tipogràfic de sobreabundància continguda en límits poc folgats, és una publicació importantíssima de resum de coses de Catalunya, i àdhuc d'una major Catalunya amb les cròniques de Mallorca, València i Rosselló. Encomanat cada tema particular a personalitats que hi tenen l'ànima, l'Anuari de Catalunya, entrevalat de retrats de persones i institucions indignes, és un llibre que mou curiositat, una guia actualíssima on se veuen en moviment de vida tantes coses que, ajustades, són l'esperit d'un poble fent camí al durable. El sumari en donarà idea: Política; Literatura; Art; Teatre; Esports; Economia, Música; Demografia; Obrerisme; Institut d'Estudis Catalans; Partit Republicà Català; Mallorca; València; Rosselló; Problema Universitari a Catalunya; Pensament dels nostres Homes; Catalunya judicada pels estrangers; Necrologia; Pàgines Literàries.

L'ALMANAC DE LA REVISTA (1918) és aquella publicació cada any més ambiciosa de perfeccionament i d'agombol de corrents universals. Sota una mateixa coberta hi viuen — no diré conviuen perquè LA REVISTA — fem-ne idea, — sap bé prou ço que és la llibertat i que en aquest cas dir *convivire* seria un mot delicat — hi viuen, amb prim embà d'un full entremig, la ponderació i la gosadía. El to general és d'inquietud, de caminada, d'oïdes sotjant les remors i les esperes del món, de febreta i aldarull de cosa que s'està formant. Hi ha un afany de novetat i una temença de caducitat que a moments arriba al pànic i aleshores, com en un apressament, valors gairebé immediates són malmenades del trepig. Però hi ha, nogensmenys, algun recés per a la tradició i àdhuc alguns que la defensen com ideologia.

El text de l'Almanac de LA REVISTA és, en més abundament, de Belles Lletres, però també de Sociologia, Crítica d'Art, Orientacions comercials i Polítiques, Colonització, Pedagogia, Arqueologia. Hi ha unes planes de Música i moltes reproduccions de Pintura i Dibuíx, d'Escultura, de Joieria. El gruix és el d'un veritable llibre, prop de 300 pàgines, bellament presentat per la casa Henrich i Cia.

L'Almanac de la Poesia, per a 1919, editat de la casa Altés, recull en el seu any sisè una mostra de poesies originals o traduccions de la producció dels nostres poetes durant l'any 1918. Hi ha aquests autors: N. Verdagué i Callís, Ferran Agulló, Salvador Albert, Joan Alcover, Josep Aragay, Clementina Arderiu, Joan Arús, Miquel Balmas, Pere Benavent, Joan Capdevila i Rovira, Josep Carner, Trinitat Catasús, Frederic Clascar, J. Colom, E. Cubas, Joan Feixas, Joaquim Folguera, Ventura Gassol, Guerau de Liost, J. M. López-Picó, Josep Lleó, Marià Manent, A. Martí i Monteys, A. Maseras, R. Masifern, N. Massó i Valentí, J. Massó-Ventós, Apel·les Mestres, J. Millàs-Raurell, J. M. Mustieles, Salvador Perarnau, J. Pérez-Jorba, Feliu Quer, J. Ribera i Rovira, J. Riera i Bertran, Carles Riba, Llorenç Riber, F. Riu i Dalmau, Joaquim Ruyra, Josep Saderra, Maria-Antònia Salvà, Ferran Soldevila, A. Valls i Vicens i Mercè Vila.

J. LL.

EL DOCTOR ALMERA

La mort ens pren els hòmens afanyats en la tasca llur. No escau a la nostra gent l'encimbellament peresós de les consagracions que decoren i desen.

Heu's aquí els darrers treballs del doctor Almera que ens reporta el doctor Faura i Sans:

«No obstant l'edat avançada del canonge Almera, actualment estava dedicant-se a la revisió de tot el material científic recullit en la tasca de més de trenta anys esmerçada per a la confecció de les cinc fulles publicades del mapa geològic de la província de Barcelona; auxiliant-lo nosaltres en aquest treball per a poder veure, a no tardar, exposades en el Museu de Catalunya perfectament classificades i ordenades les seves nombroses col·leccions, les quals sense dubte passaran de 7000 les espècies de fòssils de Catalunya recollides i classificades per ell, i en la determinació específica de determinades formes hi han col·laborat eminents paleontòlegs estrangers, a més del savi malacòleg en Artur Bofill i Poch.»

LA NATURA I LA HISTÒRIA
per Pedro Dorado Montero. Publicacions de l'Institut de Ciències. Biblioteca Filosòfica. Volum II.

Curs de cinc lliçons professades als Cursos Monogràfics d'Alts Estudis i

d'intercanvi en el semestre de Primavera de 1916, la traducció catalana de les quals és el que avui se'ns ofereix en el present volum. Tracta l'autor, segons ens adverteix en la primera conferència no de donar-nos un conjunt d'afirmacions segures i de solucions fetes car aquestes, diu, «ni les tinc, ni les voldria», sinó d'introduir-nos en una sèrie de problemes que inquieten fortament a tot esperit atent. Els problemes plantejats giren entorn l'enigma central existent en estudiar la substantivitat i les relacions existents entre dos móns diversos: el món de la causalitat, de la fatalitat, i el món de la finalitat, de la llibertat, ço és el món de la Natura i el món de la Història.

I el lloc on d'una fàsis més aguda es presenta el conflicte entre ambdós móns és en l'home, el qual d'una banda sembla ésser Natura, per tant fet subjecte a la mateixa legislació que els altres fets naturals, d'altra banda, però, Història, és a dir, poder particular que es manifesta espontàniament, no subjecte a les lleis naturals i fins en oposició a aquestes lleis. (Subjecte, però, a altres lleis? Aquest és un punt que ens sembla poc estudiat en el llibre present. Podria perfectament donar-se el cas que l'esperit que defuig de les lleis naturals seguís lleis diverses d'elles. Podria tal volta, resultar que a l'encadenament *natural*, segons causes, s'oposés un encadenament *històric* segons fins, per exemple. En Kant no obeir les lleis naturals, ço és, la *llibertat* significa obeir les lleis morals. Observi's com en Kant llibertat, lliure albir, no significa el dret a triar entre seguir la causalitat o la moralitat sinó precisament obeir la llei moral. Potser, doncs, el conflicte sigui entre dues legislacions i no entre una legislació i una a-legislació).

El professor Dorado Montero presenta el conflicte entre ambdós móns d'una fàsis intensament dramàtica. Això que probablement és un mèrit des d'un punt de vista pedagògic, és un defecte si hom vol que sigui expressió d'una realitat. Creiem que en tractar filosòficament el problema de les relacions entre Natura i Història cal abandonar quelcom la idea d'una angoixa o coacció que la causalitat tindria sobre nosaltres en un cas, i també la idea d'una llibertat massa lleugera i vaporosa en l'altre. El transport de certs ingenus sentiments subjectius a una realitat objectiva revesteix el conflicte de formes antropomòrfiques que, si bé inquieten fortament l'esperit (i en això radica llur valor pedagògica), oculten en canvi els termes reals del problema.

Diferències d'escola i diferències de solució de certs problemes fonamentals, fan que el recensionador se senti quelcom distanciat de la manera com són presentats els problemes en aquest llibre.

El conflicte entre el *jo só* i el *jo conec*, per exemple, sembla voltar massa entorn el *jo* individual i concret; suprimit o atenuat aquest egocentrisme, el conflicte, entre *l'ésser* i *l'ésser conegut* deixa potser d'ésser un problema; el problema de la Natura i la Història esdevé aleshores un problema de conflicte entre *l'ésser* i *el deure ésser*, entre el *coneixement* i la *lleï moral*; en l'Estat «fautor de la Història» són més fortament remarcades i convertides gairebé en exclusives les característiques morals, etc.

L'obra, però, dintre les seves peculiaritats és excel·lent; les remarques fetes no ho són pas en to de crítica, sinó simplement per a manifestar una divergència de criteri i d'escola. És l'obra present un dels pocs llibres publicats en on un problema real de la filosofia és tractat amb competència.

J. C.

CAL ESMENIAR

La Grecia e l'Italia nel Rissorgimento Italiano, per *Costas Kerofilas* (ed. Libreria della Voce-Firenze).

Prefacià per Francesco Rufini el llibre del Sr. Kerofilas té tot l'interès que hom pressent en llegir el títol. Tota la cordial germanor d'ambdues les nacions a través el ressorgiment italià i la resurrecció grega és palesada per l'autor amb una lloable sinceritat. Termina el llibre amb aquests paragrafs:

«El poble grec, avui com en el passat,

conscient dels vincles de parentela que l'uneixen a la bella i heroica nació italiana, desitja la realització de tots els vots nacionals d'Itàlia, ben persuadida que això no perjudica per a res la satisfacció de les justes aspiracions gregues, per tal com l'irredentisme hel·lènic no xoca en cap punt el màxim de l'irredentisme italià. No ens abelleixi el maligne comú enemic i no secundem les seves maniobres. Inspirats pel desig profund de col·laboració lleial en l'esdevenidor, donem-nos les mans, convençuts que d'aquest aproximament en beneficiaran totes dues nacions.

Ningú no pot assenyalar ingratitude a Grècia durant un segle de vida independent. Grècia conserva amb piadosa unitat el seu reconeixement per l'ajut que li fou ofert amb les armes i amb la paraula en la seva resurrecció nacional.

En el Panteó ideal bastit en el cor de cada grec, Itàlia no hi ocupa un lloc petit. I avui més que mai els sentiments dels grecs han romàs intactes.

Mai ningú no podrà pensar que la Itàlia actual voldrà obstacular les justes aspiracions hel·lèniques, adés proclamades per Mazzini i afavorides per Víctor Emmanuel II i Garibaldi i segellades en els camps de batalla amb la sang de tants fills d'Itàlia.»

— La pròxima publicació d'un llibre sobre Charles Maurras, recull de retrats, opinions i judicis de Georges Valois, Anatole France, Maurice Barrès, etc.

— La pròxima publicació, segons ens anuncia el seu autor, Pierre Réverdy, d'un llibre de poemes amb cinc dibuixos inèdits originals d'Henri Matisse. Hom subscriu a 12, Rue Cortot, París.

Idee sulla ricostruzione, per *Carlo Scarfoglio* (ed. Libreria della Voce-Firenze).

Farem un extracte d'aquest pamflet en el número vinent de LA REVISTA.

La novel·la **César Capéran ou la tradition**, (ed. Gaston Callimard. Paris), del malaguanyat Louis Codet, mort per la pàtria. No l'han premiada les Acadèmies, no serà incorporada a les biblioteques de divulgació ni destinada a l'exportació castellana, però és una petita obra mestra que renova en nosaltres la sensació de benaurança perfecta de la gran prosa francesa.

L'estudi Mystiques et réalistes anglo-saxons, (ed. Armand Collin. Paris), de *Régis Michaud*, en el qual els atents a les coses de l'esperit trobaran interessants dades per a fixar en el curs de les idees d'Emerson a Bernard Shaw.

— La definició del mot *Bétise* trobada en el llibre vell comprat als encants **TURLUTAINES**, diccionari humorístic contra el naturalisme, del Dr. Grégoire, que recomanem a tots els que, entre nosaltres, creuen fàcil cosa la frase confidencial o les notacions de la bonhomie.

Diu així:—*BÉTISE: Une maladie qui a cela de bon pour ceux qui en sont atteints, c'est qu'elle ne fait souffrir ceux qui ne l'ont pas.*

LES REVISTES

JOAQUIM FOLGUERA

Lliurats del sanglot i del plany ineficaces; del fúnebre llanguir per l'obsessió del record d'una cordialitat aguda; de la inconsciència de procurar els adjectius que simulin, a través de l'obituari exigit, un efecte que ja no interessa, la mort de Joaquim Folguera, que a algú, tal li havia enriquit el seu afany de cristiana renúncia, a mi m'ha estimulat. La voluntat orientadora d'En Folguera i la brevetat de la seva vida ens fan responsable del més greu falliment: la inacció.

Realitzar els projectes editorials d'En Folguera, completar l'esboç de les reformes que per a les diverses publicacions en que ell intervenia o havia indicat serà l'homenatge més fidel a la seva memòria.

Si LA REVISTA amplia el pla de les seves edicions; si dintre un més apareix el primer número del setmanari de combat i dintre un trimestre el nostre rotatiu, l'amistat intel·ligent del nostre company no ens retreuria l'eixutor dels ulls.

NECESSITATS VITALS

L'ofensiva anti-wilsoniana que adés d'una manera clandestina i avui gairebé descarada ve desenrotllant una part de la premsa francesa ofereix als nacionalistes de França un bell motiu d'intervenció. *Necessitats vitals* titulava un comentarista monàrquic la seva crònica diària de política internacional:

«Hi ha necessitats vitals per a tothom. ¿No n'hi ha també per a França? La llibertat dels mars necessitat vital per als anglesos. L'Adriàtic necessitat vital per a Itàlia, com Dantzig per a Polònia i Escaut per a Bèlgica. L'Estat txecoslovac té la fretura d'anexar alguns milions d'alemanys, de polonesos, d'hongaresos i de rutenis, en despit del principi de nacionalitats, ja que l'amor dels pobles no és pas fill de Bohèmia. En canvi França està a punt d'oblidar les seves necessitats. I és més curiós: durant la guerra hom afirmava i repetia «Restitucions, reparacions, garanties». A l'hora d'obtenir allò que es demanava

se n'ha desinteressat. Tothom prepara el seu esdevenidor, França el negligeix.

La Conferència de la Pau sembla prendre el seu partit, amb una lleugeresa i una ignorància extraordinàries, de deixar reconstituir una gran Alemanya. Són ineficaces les midas que consisteixen en neutralitzar la riba esquerra del Rin; no hi ha neutralitat definitiva. S'escampa per Alemanya la veu que nosaltres francesos no havem sinó tingut la il·lusió de la victòria; i és per què aquesta il·lusió no sigui veritable que assenyalen el perill.»

CLASSICISME

A l'*Europe Nouvelle* el Sr. Albert Thibaudet s'ocupa de Pierre Gilbert i de la seva obra. Es refereix també a la *Revue Critique*

«de la qual Gilbert era l'ànima agrupant al seu volt la part de la joventut que adopta les formes de la disciplina intel·lectual assenyalades per Charles Maurras; disciplina intel·lectual més que disciplina política perquè àdhuc en matèries no polítiques no tots compartien totes les idees del doctrinari d'Action Française.»

Tot el pensament de Maurras, diu el Sr. Thibaudet, pot reduir-se en el mot d'August Comte: «La sotmissió és la base del perfeccionament.» La sotmissió que Maurras demana a la joventut del seu país i que Pierre Gilbert ha concedit, és la sotmissió a certes realitats:

«En l'ordre polític, una *suite* monàrquica, administrativa i patriòtica; en l'ordre intel·lectual i estètic una cadena clàssica, un ordre d'exemples i de models que la *Revue Critique* i particularment Gilbert han tingut una tendència a limitar, a reduir de la manera més estricta, però que precisament per aquesta condensació i aquesta restricció Gilbert exposa teòricament en un esquematisme més rigorós i més abstracte.»

El senyor Thibaudet, referint-se a l'obra de Gilbert, diu que revela:

«una netedat metàl·lica en l'esperit i en l'estil, i en un home de vint-i-cinc

anys, nodrit de forts estudis clàssics, una maduresa poc comú.»

Ningú millor que Pierre Gilbert per a formular una teoria del classicisme:

«Ço que Pierre Gilbert retenia del classicisme, era una perfecció substancial, adamantina i no abundància oratòria.»

Quartely Review (des. 1918)

Artur Waugh escriu sobre la poesia de guerra a Anglaterra:

«Ni la pau, ni la seva vida tranquil·la i dolça no haurien orientat la poesia com ho ha fet el realisme de l'aspecte intel·lectual de la guerra; vegi hom per exemple l'obra del Capità Graves, de Sigfried Sassoon i de Robert Nichols. La poesia afegeix a cada esdeveniment, la seva interpretació secreta per tal com la guerra només proporciona materials a la poesia, essent-li en si del tot oposada. Perquè la guerra pugui fer nàixer una bella obra, cal que només la inspire i que la imaginació de l'artista faisoni aquesta inspiració.

De comparar l'esperit de la jove poesia actual al que regnava abans la guerra, hom veu la influència que sobre seu ha exercit la lluita europea. La nova poesia és honesta i forta, i ben sovint molt bella. La decadència, la trivialitat, l'excentricitat no hi existeixen. I a la vegada han desaparegut l'egoisme i l'estretor d'esperit preexistents.

El precepte d'Ibsen: *viure la seva vida*, s'ha fos com la neu al sol davant la veritat que la vida d'un home no li pertany únicament a ell ans se deu a la humanitat entera. La falsa sentimentalitat ha desaparegut també; i si el poder de la religió sobre les ànimes ha minvat per ventura, ha estat reemplaçat per una moral alta i severa.

La poesia surt, doncs, victoriosa de les proves de la guerra; ha devallat a les tenebres per ella mateixa il·luminada. Si la guerra ha fet uns herois dels nostres fills, també n'ha fet hòmens i com a hòmens no temen de dir la veritat sobre la dura disciplina que els transformava.»

JAUME BROSSA

Simpatia i bonesa d'una joventut de cinquanta anys. Ningú no l'hauria refusada, i per bé que com algú desitja la seva immortalitat fos simbolitzada per «uns arbres, un passeig i una conversa» recordem que quan al seu mestratge negatiu pugnava tot just per a una rectificació, el d'En Folguera, precis, obligava a acceptar-ne l'exemple.

CAL ESMENTAR

Del número 24 de *La Renaissance Catalane* l'article sobre musica catalana signat per Déodat de Severac: «El Rosselló és el país estimat dels déus; el Rosselló és simplement bell. I si el país base deliciós i ple d'encants podria ésser la pàtria dels romàntics; els clàssics escollirien decididament el país català, bastant això per a provar la seva superioritat.

* * *

Una crítica signada J. P. Jouve apareguda a *les tablettes* (des. 1918) del llibre *Civilisation* de Georges Duhamel: «Dues idees cal fer ressortir del dit llibre: —l'amor de l'home simple, de l'home sacrificat; de lleialtat davant el sofriment, de la seva paciència inexhaurible, de la seva veritat, de la seva increïble riquesa moral espontània, malgrat els seus defalliments, malgrat les seves tares; en el llibre de Duhamel l'home senzill salva perpètuament la veritat del desesper; — en el sentit de la mort que potser només comprendran els qui l'han viscut en els hospitals d'aquesta guerra; el sentiment que el mort posat a la caixa és l'únic en aquest món dement que realitza la veritat, la llibertat, la calma i la bellesa soberana. Aquesta ombriva intuïció plana sobre l'obra de Duhamel per bé que tota ella traspuï vida i amor.»

* * *

Que segons reporta Joan B. Alemany i Borràs a *Ressorgiment* (des. 1918) els catalans de Mendoza han llançat la idea de crear un diari català a Buenos Aires orgue dels catalans d'Amèrica. El patriotisme exemplar dels nostres

germans exilats fa suposar que com en altres aspectes ha esdevingut; ens serà donada una lliçó.

* * *

— *Le Feu* (15 gen.) consagrat enterament al llenguatge mediterrani.

— Una crida del butlletí de la *Renaissance* (gener), demanant que sigui creada la «*Informació literària quotidiana*» a tots els diaris. Una proposta semblant feta a Barcelona seria la riota de l'estoï pretensions i ignorant dels periodistes sense carrera. Als directors de la nostra premsa local els basta una quotidiana mísera o una nota equívoca i mal intencionada del corresponsal madrileny. La premsa barcelonina, exceptuant algun exemplar rar i incomplet, és el rebuig de la premsa moderna. Catalunya careix d'un diari.

* * *

La fantasia de Paul Atlet apareguda a *Scientia* (12 gen.) sobre la societat intel·lectual de les nacions. Segons el Sr. Atlet aquesta societat és necessària perquè en el domeny de l'esperit els fets ens proven que tot tendeix a universalització: les religions — segons ell — tendeixen a esdevenir universals, les llengües aspiren a l'unitat per la supressió dels dialectes (¿què deu ésser llengua i què deu ésser dialecte pel Sr. Atlet?); en les lletres i en les arts — segons ell — hi ha una interpretació i compenetració, i — també segons ell — resulta ridícol de parlar de nacionalisme intel·lectual. El Sr. Atlet demana una acadèmia internacional, una universitat internacional, un congrés mundial, etc.

En un mot hom tracta de crear una sort d'esperanto intel·lectual, i que el món esdevingui una mena de Suïssa federada, sense suc ni bruc. Contra el bell geni ràcic europeu, el mestís escalfós i el cosmopolita desarrelat. El Sr. Atlet vol agafar la lluna amb les dents.

* * *

La pena que dona l'aparició de publicacions com *Cosmópolis*, sota la mediocre direcció del Sr. E. Gómez Carrillo. En les 200 pàgines de text del número 1 d'aquesta revista mensual el servilisme fanfarrò de certs ultra ententòfils s'ager-

mana tendrament amb la pretenciosa aspiració de publicar com a INÉDITS uns versos d'Oscar Wilde la traducció catalana dels quals aparegué fa alguns anys en una publicació secundària d'ateneu de districte. Així mateix sota la signatura del Sr. R. Cansinos Assens és fet un elogi ultrancer de Vicente Huidobro qui creu fer avantguardisme pastichant inhàbilment Réverdy, Dermée i Albert-Birot i donant com a original la teoria estètica del nunisme i del cubisme literari que amb tant d'interés havem rebut nosaltres.

En el número II de *Cosmópolis* — aquest títol repugna el nostre gust — és feta l'estúpida afirmació que Catalunya va contra França, *Cataluña contra Francia*; a base d'un document lliurat per un tabalot centralista com és el Sr. Royo Villanova és reproduïda una intervü imaginària que els alemanys de Barcelona publicaren en un d'aquells periòdics que l'espeterneq de l'agonia els inspirava amb una mala fe desesperada.

Qualsevol de les revistes sud-americanes que redactades en castellà tenen establert intercanvi amb LA REVISTA supera pel seu bon gust, sinceritat d'actuació i excel·lència de reportatge l'hispano-americanisme del col·lega franco-madrileny. L'intercanvi hispano-american caldrà heurè'l pels bons oficis de Catalunya i és amb franca cordialitat que pretenem lliurar-nos-hi.

* * *

El sumari de la revista *A Águia*; Rua Mártires da Liberdade, 174, 176, 178; Pôrto; (82 a 84). — As Estrélas nas Poesias de Camoes; Luciano Pereira da Silva, Regresso; Versos de Mário Beirao, Francisco de Holanda; Notas de Joaquim de Vasconcelos, Egas Moniz (Escerto); Versos de Jaime Cortesao, Os novos tempos e a sua literatura; Trad. de António Arroio, As Sandálias do Poeta; Sonetos de Angelo Ribeiro, Joao Lúcio; Leonardo Coimbra, Antero de Quental; Soneto de Joao Penha; Folk-lore português; Bruxas; Alfredo Faria, Sérgio da Silva; Ribeiro Cristino. ARTE; Olavo Bilac; Retrato de António Carneiro, Sérgio da Silva; Retrato de Ribeiro Cristino, Moinho (Granja); de Pedro Costa, Ultimo trabalho; de Raul Marçal Brandao, NOTAS E COMENTÁRIOS, BIBLIOGRAFIA; Justino de Montalvao, Guedes de Oliveira, Joaquim Manso, Mieli, Philéas Lebesgue, M. F., e da Redacção.

**

Que, segons le *Populaire* (25 gen.) hom no ha comprès res al trasbals formidable d'on sorgirà l'ordre nou fonamentat sobre la propietat col·lectiva; hom imagina poder aturar a cops de canó l'evolució de les societats humanes cap a formes socials que el maquinisme, la concentració dels capitals i proletarització del treball fan necessàries i inajornables.

**

El número 23 de *Soi-méme* consagrat a Paul Adam, poeta mort a la guerra i el número 24 de la mateixa publicació literària en la qual el seu director Joseph Rivière qui s'havia donat a una

actuació generosa d'estimul oferint les planes de *Soi-méme* als esperit independents, anuncia la suspensió de la seva revista per dificultats econòmiques.

**

El número 217 de la *Lectura* amb una col·laboració digne i una abundant informació de revistes que donen tot l'interés al seriós col·lega.

**

Quel'article del *Mercure de France* en el qual hom parlava amb neutral simpatia del moviment nacionalista català terminava dient que Catalunya, aquesta pro-

víncia, si unida a Espanya és alguna cosa, anexada a França seria i TOT JUST una de tantas (en castellà en el text, segurament per a afalagar-nos).

Aquesta afirmació, que d'una banda pot considerar-se elogiosa, no deixa d'ésser una falta d'educació, i una prova de bell mal gust. Això, verament no es diu; i menys, s'escriu. En canvi, plaurà extraordinàriament a *Cosmópolis* i a la *Publicidad*: tothom té les seves febleses.

J. V. F.

**

LA REVISTA regracia a tots els amics i companys l'expressió de llur condol feta al grup redactor dels seus quaderns amb motiu del traspàs dolorós de Joaquim Folguera.

Aquest número ha passat per la censura governativa

FREDERIC CLASCAR

**Estudi sobre
la Filosofia a Catalunya
en el segle XVIII**

ES VEN PER TOT ARREU

JOIERIA, ARGENTERIA
I ESMALTS D'ART

DE

**RAMON
SUNYER**

Corts Catalanes, 613.-BARCELONA

ACABA DE SORTIR:

SEGONA EDICIÓ DE

Venus i Adonis

de W. SHAKESPEARE

Traducció de M. Morera i Galicia

Prefaci de Josep Carner

ES VEN PER TOT ARREU

**LES
ABSÈNCIES
PATERNALS**

||

J. M.ª LOPEZ-PICÓ

Publicacions de LA REVISTA

Administració, Corts Catalanes, 613, baixos - Barcelona

ESTÀ AGOTANT-SE

ALMANAC DE "LA REVISTA" per a MCMXIX

Conté Poemes inèdits de Clementina Arderiu, Guerau de Liost, Llorenç Riber, Josep Lleonart, M. J. de Segarra, Lluís Valeri, Marian Manent, Ferran Soldevila, Josep M. Junoy, Lluís Bertran i Pijoan, Joan Arús, Trinitat Catasús, J. Millàs-Raurell, J. Folch i Torres, Mercè Vila, Joan Capdevila Rovira, V. Solé de Sojo.

Conté articles inèdits d'Eugeni d'Ors, Ramon Rucabado, Esteve Terrades, Manuel de Montoliu, A. Rovira i Virgili, Joan Estelrich, P. Bosch i Gimpera, Manuel Reventós, Jaume Brossa, R. Gay de Montellà, Joaquim Folguera, Enric Jardí, Jordi Rubió, Emili Vallés, Pompeu Fabra, Isidre Lloret, M. Vidal

i Guardiola, Guillem Fortesa, Josep Aragay, Joan Sacs, Domènec Carles, M. P. Sandiumenge, Ramon d'Abadal, Josep M. Pi i Suñer i Joan Creixells.

Conté contes inèdits de Josep Carner, Carles Riba, Josep M. López-Picó, Alexandre Plana, Carles Soldevila, Ventura Gassol, Joaquim Folguera, Eudalt Durán-Reynals, Ramon Rucabado, Josep V. Foix, Gaziell, Lola Anglada, Ernest M. Ferrando.

Conté traduccions inèdites de Maria A. Salvá, L. Nicolau d'Olwer, Miquel Ferrà i J. Farran i Mayoral.

Conté reproduccions de obres inèdites d'Enric Casanovas, Arístid Maillol, Josep

Clarà, Manuel Hugué, Josep Armengol, Ricard Canals, Domènec Carles, Joaquim Sunyer, Xavier Nogués, Manuel Humbert, Joan Colom, Ivo Pascual, Francesc Vayreda, Josep Obiols, J. M. Marquès-Puig, Marian Espinal, Rafael Benet, Jaume Mercadé, Rafael Sala, Enric Ricart, Feliu Elías, Ramon Sunyer, Josep Aragay, Joan Miró, Josep de Togores, Manuel Cano, Francesc Gimeno, Joaquim Mir, Ignasi Mallol, Pere Inglada, Joaquim Torres Garcia, Jaume Guardia, Daniel Guardiola.

Conté croquis inèdits de Benet Mercader, Marian Fortuny, Ramon Martí Alsina, Joaquim Vayreda, Isidre Nonell.

Aquest ALMANAC és de doble gruix que el de l'any MCMXVIII i val 5 pessetes. S'entendrà que els subscriptors l'adquireixen si no envien a l'Administració l'avis de refus que s'adjuntà al darrer número. S'avisarà, aiximateix, als subscriptors residents en poblacions on la nostra Administració no té corresponsals, que si volen tot seguit l'Almanac, han de remetre l'import per endavant. Demés, com que el tiratge es reduït, es prega a les llibreries que formulin des d'ara els encàrrecs d'exemplars.